

# Používanie ilegálnych prípravkov na ochranu rastlín so sebou prináša množstvo rizík, ktoré sa poľnohospodárom neoplatí podstupovať

## Ing. Dalibor Báci

prezident

Slovenská asociácia ochrany rastlín

Pri príležitosti znovuzvolenia Ing. Dalibora Báciho do funkcie prezidenta Slovenskej asociácie ochrany rastlín (SCPA) na nové funkčné obdobie sme sa rozprávali na tému rizík spojených s aplikáciou nelegálnych a podštandardných prípravkov na ochranu rastlín (POR), aký je odhadovaný rozsah a dopady na poľnohospodárov, spotrebiteľov a životné prostredie. Ako a čo robia na obmedzenie týchto ilegálnych aktivít orgány EÚ, štátnej správy SR a výrobcovia POR združení v SCPA.

### Aké sú hlavné motivácie paralelných dovozov POR, medzi ktorými, žiaľ, nachádzame i ilegálne prípravky?

Hneď na úvod by som chcel poznamenať, že paralelný, resp. súbežný dovoz POR je európskou legislatívou oficiálne povolený spôsob dovozu. Tento mechanizmus vyvinula Európska Únia (EÚ) kvôli tomu, aby bolo na vnútornom trhu EÚ zaistené primerané konkurenčné prostredie. Je to nástroj, ktorý posilňuje uplatňovanie základných slobôd vnútorného trhu EÚ a to voľného pohybu tovaru, osôb, služieb a kapitálu. Keďže voľný pohyb tovaru patrí medzi základné slobody EÚ – Európska Komisia (EK) nemôže obmedziť resp. zakázať oficiálne paralelné dovozy a to aj napriek tomu, že práve tento spôsob dovozu je do určitej miery problematický a zneužívaný na pohyb ilegálnych prípravkov na vnútornom trhu EÚ. Dôvody realizácie paralelných dovozov sú jasné. Tovar, ktorý je distribuovaný v jednom členskom štáte môže byť z rôznych dôvodov lacnejší ako totožný tovar v inom

členskom štáte. Bolo by tak nespravodlivé zrušením paralelných dovozov spotrebiteľom zakázať im doviezť takýto tovar z inej krajiny, keď je totožný a súčasne je v danom členskom štáte jeho používanie povolené. Druhou vecou sú ilegálne dovozy. Na základe Ad-hoc štúdie DG SANCO riaditeľstva Európskej komisie pre zdravie a bezpečnosť potravín z roku 2015 bolo zistené, že Cit.: z bodu S1. 3. Findings): „Existuje mnoho dôkazov, ktoré naznačujú, že systém paralelného obchodu je zneužívaný, pre pohyb nelegálnych prípravkov po EÚ a pri ich uvádzaní na trh. Na hraniciach nie sú realizované pravidelné kontroly a námatkové kontroly už na území SR sú nedostatočné alebo neefektívne, keďže je pomerne ťažké skontrolovať plný kamión, v ktorom je časť legálneho tovaru a tá druhá niekde vzadu alebo strede už nie. A aké sú motivácie takéhoto ilegálneho dovozu POR? Sú podobné ako pri liekoch, parfémoch, cigaretách, káve, či luxusnom tovare ako hodinky atď. a to na úkor vlastníkov ochranných

známok, či zdravia svojich zákazníkov generovať špinavé peniaze pre rôzne ďalšie ilegálne, či zločinecké aktivity. Najviac sa do EÚ dovážajú falzifikáty liekov, a falzifikáty POR sú v prvej päťke najfalšovanejších komodít, pretože patria medzi vysoko hodnotné komodity.

### Aký pomer z aplikovaných POR v EÚ či v SR pripadá na „falzifikáty“?

EUIPO (Kancelária EÚ pre priemyselné vlastníctvo) odhaduje, že každoročne sa do EÚ dovezie ilegálny tovar s pesticídmi v hodnote 1,3 mld. EUR. S podobnými číslami pritom operuje aj EUROPOL. Z celkového objemu aplikovaných prípravkov to odhadovo predstavuje 13 %. Na Slovensku sa tento pomer odhadovo hýbe medzi 14 – 15 % t.j. hodnota ilegálnych dovozov na úrovni okolo 12 mil. €.

### Ktoré najvýznamnejšie riziká prináša používanie falzifikátov?

Rizík je tu viac než dosť. Samozrejme, keď si poľnohospodár kúpi takýto produkt, tak v prvom rade vidí prvotnú a zrejme jedinou výhodu, ktorou je priaznivá cena. Takéto prípravky môžu byť lacnejšie oproti originálu o 10 – 20 %, niekedy až o 30 %. Nevýhod je viac. V ilegálnych prípravkoch sú koformulanty, ktoré nie sú v Európe z rôznych dôvodov povolené. Môže ísť o koformulant, ktorý je nebezpečný či pre zdravie človeka alebo pre životné prostredie. Nebezpečný môže byť z dlhodobého hľadiska napríklad tým, že sa akumuluje. Ide napr. o látky, ktoré sa dokážu dlhodobo akumulovať v tu-



koch. To znamená, že spotrebiteľ skonzumuje potravinu jedenkrát, dvakrát, trikrát niečo, čo má v sebe takéto reziduá, pričom všetko je v poriadku, no po dvadsiatich rokoch sa „zne-nazdajky“ u neho prejaví ochorenie. Akumulácia reziduí je problémom aj v spodných vodách či v pôde. Ilegálne dovozy prispievajú k zhoršovaniu zdravotného stavu obyvateľstva. Ďalším problémom týchto prípravkov môže byť napríklad to, že v danom prípravku síce je deklarované skutočné množstvo účinnej látky, no jej čistota je nižšia. Podľa Státní rostlinolékařské správy ČR, je pri prípravkoch nelegálne uvádzaných na trh takmer pravidlom, že sa významne líši obsah a charakter nečistôt, niekedy aj koformulantov oproti povoleným prípravkom. Niekedy sa objaví aj prípad, keď sa predáva úplne odlišný produkt ako sa uvádza na obale a niekedy aj bez účinnej látky. Čistota účinnej látky, ktorá prechádza schvaľovaním je minimálne 95 %. V ilegálnom produkte môže byť len 80 %. Zvyšných 20 % pritom môže byť niečo, čo je škodlivé - rôzne prímеси, ťažké kovy a podobne. Navyše, ak napríklad účinná látka tvorí 20 % z celkového objemu formulovaného prípravku, čo tvorí tých zvyšných 80 %? Ide o bezpečné látky? V prípravku môže byť ďalších 8 až 10 látok (koformulantov) okrem účinnej látky. Ide napríklad o látky chrániace proti zamrznutiu, látky zvyšujúce bezpečnosť, tzv. sa-

fenery, zmáčadlá, synergenty, rozpúšťadlá, konzervanty, látky obmedzujúce penivosť atď. Napr. bez safenera môže v prípade niektorých účinných látok prípravok rastlinu popáliť t.j. spôsobiť fyto toxicitu. Tieto dôležité zložky v ilegálnom produkte nemusia byť prítomné vôbec alebo sú nahradené lacnejšími v Európe nepovolenými alternatívami. Preto som presvedčený, že osveta v tejto oblasti je alfou a omegou. Poľnohospodár častokrát netuší, že kúpil falzifikát, no týmto krokom môže ohroziť nielen svoju produkciu, svoju povesť ale aj svojich zamestnancov na postrekovači, keďže v niektorých falzifikátoch sa môžu nachádzať prchavé látky, ktoré poškodzujú dýchacie cesty alebo môžu poleptať pokožku. Nehovoriac o riziku pre pôdu, spodné vody či spotrebiteľa.

#### Na čo si dávať pozor pri nákupe POR?

V prvom rade odporúčam nakupovať od niekoho, komu dôverujem, niekto, kto je na trhu overený. Tak ako nenakupujeme lieky na ulici, ale v lekárni, tak aj POR, ktoré sú v podstate liečivami pre rastliny, by sme mali nakúpiť od niekoho, kto má na to oprávnenie. Slovenská asociácia ochrany rastlín vytvorila stránku s názvom Bezpečné pestovanie, ktorá sa celej problematike detailne venuje. Zoznam overených predajcov nájdete na linke: <http://bezpecnepestovanie.scpa.sk/kde-nakupovat/>.

Druhou základnou vecou je si reálne skontrolovať tovar, ktorý poľnohospodárovi prišiel do skladu, či je v súlade s dokumentmi, ktoré prislúchajú k jeho dodávke. Treba si všimnúť aj dobu spotreby prípravkov. Veľakrát sa totiž stalo, že na podnik prišiel originálny tovar od originálneho výrobcu, no bol tzv. podštandardný. T.j. po dobu spotreby, keď môže strácať svoje kvalitatívne parametre ako každý iný produkt, ktorý prirodzene starne. Napríklad v SR je doba spotreby POR dva roky. Niektoré autority v iných členských štátoch schvaľujú dobu spotreby na 3 roky, to je akýsi medzník. Samozrejme, sú produkty, ktoré môžu fungovať aj po 10 rokoch, no tu už nik nemôže negarantovať všetky parametre. Stáva sa, že príde tovar z Poľska či Nemecka a je lacnejší, no treba si položiť aj otázku prečo? Napríklad je po dobu spotreby. Prípadne niekomu produkt zamrzol v sklade, takže farmár bude mať problémy pri aplikácii, lebo sa mu bude pripravok upchávať dýzy. Ide naozaj o komplexnú tému a je pomerne ťažké ustriechnúť všetky detaily. A to napriek tomu, že v ostatných rokoch Odbor ochrany rastlín ÚKSÚP-u pod vedením Ing. Vrabčeka ako aj Colná správa a špeciálne Kriminálny úrad finančnej správy v tejto otázke spravili kus kvalitnej práce. No stále sú tu prípady, ktoré dokážu prevapíť.

(pokračovanie na 22. strane)

## Existuje nejaký univerzálny návod rozpoznať falzifikát od originálu?

Už som spomínal kontrolu tovaru. Súčasťou je i prijatie a kontrola faktúry. Ak mi niekto nechce dať faktúru, môže to signalizovať nejaký problém a treba spozornieť. Čo sa týka samotných obalov, v ktorých sú prípravky balené, tak každá firma má na obale špecifické ochranné prvky, ktoré potvrdzujú originalitu produktu. Napríklad vyembosované logo výrobcu, rôzne úchyty a výčnelky pre bezpečnú manipuláciu, bezpečnostné štítky atď. Na obale sa ďalej nachádza výrobná šarža a dátum výroby (ktoré častokrát na falzifikáte chýbajú) a ďalšie prvky typické pre konkrétneho výrobcu. Legálny POR distribuovaný v SR musí byť oparený slovenskou etiketou... Ak sa poľnohospodárovi niečo nezdá, odporúčam kontaktovať zástupcu oficiálneho výrobcu daného prípravku, prípadne mu poslať fotku obalu, resp. výrobnú šaržu a zistiť či ide o originál alebo nie. Opäť by som poukázal na webovú stránku <http://bezpecnepestovanie.scpa.sk> s dodatkom, že kto má záujem o overenie originality výrobku, tak tu nájde návod.

**Čo ak poľnohospodár nakúpil nevedome falzifikát, aplikoval ho na plodinu a následne došlo k nejakému poškodeniu tejto plodiny. Ako má postupovať?**

V prvom rade je potrebné kontaktovať fytoinšpektora ÚKSÚP v príslušnom regióne, kde pôsobí. Ten ho už bude navigovať, čo robiť ďalej.

**Nedá sa nejakým spôsobom zneužiť tento postup napríklad tým, že ku škode viedla nejaká technologická chyba v aplikácii originálneho prípravku a nie „falošný“ produkt?**

Určite nie. Fytoinšpektori sú skúsení odborníci. Ku každému prípravku prislúcha nejaký obal, či doklad. Fytoinšpektor si môže odobrať vzorku, pričom ÚKSÚP v súčasnosti buduje databázu chemických profilov jednotlivých prípravkov a teda je možné zistiť či išlo o originálny alebo ilegálny prípravok, prípadne o podštandard.

**Čo robí EÚ a SR proti ilegálnym dovozom?**

Slovenská republika sa v minulom roku zapojila už do štvrtej série celoeurópskej akcie s názvom Silver Axe (Strieborná sekera). Ide o operáciu organizovanú Europolom, ktorej asistujú lokálne Asociácie ochrany rastlín, v SR ďalej Ministerstvo pôdohospodárstva, ÚKSÚP a Kriminálny úrad finančnej správy. Vlnajšia akcia trvala tri dni, pričom v celej EÚ zachytili 550 ton ilegálnych pesticídov. To je množstvo, ktoré by stačilo na ošetrovanie 48 tis. km<sup>2</sup> pôdy, čo je pre predstavu výmera celého Estónska. Predstavte si: 550 ton zachytených za tri dni! Nechcem si ani predstaviť, čo sa do EÚ „valí“ ďalších 362 dní v roku? Na Slovensku bolo počas tejto akcie zachytených 1000 kg ilegálnych pesticídov, pričom išlo o 4 rôzne prípravky. Išlo o zachytenie tovaru na východnej hranici ako aj priamo v prebalovni, kde už boli pripravené obaly so slovenskými etiketami určené na predaj malospotrebiteľom na dedinských trhoch. Týchto 1000 kg zachytených počas 1 dňa by



„EUIPO (Kancelária EÚ pre priemyselné vlastníctvo) odhaduje, že každoročne sa do EÚ dovezie ilegálny tovar s pesticídmi v hodnote 1,3 mld. EUR. S podobnými číslami pritom operuje aj EUROPOL.“



stačilo na ošetrovanie 5000 ha pôdy.

Ako som spomínal, veľmi aktívna je špeciálna skupina vyšetrovateľov z Kriminálneho úradu finančnej správy, ktorým sa chcem aj takto poďakovať za ich výkony. Na ten rozsah v ktorom sa tento ilegálny biznis v SR realizuje je samozrejme tých kontrol veľmi málo. Štát ale taktiež orgány EÚ by mali vyčleniť väčšie zdroje na boj proti týmto ilegálnym a v tomto prípade život a životné prostredie akútne ohrozujúcim tovarom.

**Odkiaľ ku nám najčastejšie putujú „falzifikáty“ POR?**

Gro ide z ázijských krajín.

**Čo možno spraviť navyše, aby k dovozom nelegálnych prípravkov dochádzalo čoraz menej?**

V prvom rade zintenzívniť osvetu a informovať pestovateľov o rizikách, ktoré podstupujú. Okrem straty na úrode, môže používanie takýchto prípravkov viesť k odobratiu dotácií a p. - Výkonný riaditeľ SCPA – Ing. Jozef Kotleba pravidelne organizuje školenia pre zástupcov Kriminálneho úradu finančnej správy, zástupcov ÚKSÚP-u, colníkov a iných...

V roku 2020 plánujeme zorganizovať študijnú cestu zástupcov Kriminálneho úradu finančnej správy do prístavu v Hamburgu, ktorý je jednou z hlavných ciest dovozu falzifikátov POR do EÚ a kde majú tamojší colníci cenné skúsenosti.

Ceníme si, že aj Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka vníma, že tento problém existuje a pre rok 2020 pripravuje spoločný workshop SK/OECD s témou „Identifikácia ilegálneho obchodu s pesticídmi“, ktorý by sa mal uskutočniť na jeseň. Taktiež Európska asociácia ochrany rastlín (ECPA) pripravuje seminár ktorého cieľom je predchádzanie a eliminácia falšovania POR prostredníctvom vzájomnej komunikácie a výmeny skúseností. Uskutoční sa v dňoch 12. – 14. októbra v Olomouci.

Slovenská asociácia ochrany rastlín (SCPA) v súčasnosti začína diskusiu o realizovateľnosti systému dohľadateľnosti prípravkov na ochranu rastlín. Čiže aby bol prípravok dohľadateľný od výroby až ku konečnému spotrebiteľovi. V EÚ funguje projekt s názvom **Cristal**, do ktorého sú na európskej úrovni zapojené všetky kľúčové firmy v tomto odvetví. V rámci neho hľadáme možnosti ako zaviesť tzv. 2D kódy, ktoré by poskytli všetky dôležité informácie o originálnom tovare. Napríklad cigaretový priemysel 2D kódy už zaviedol s cieľom, aby si obchodníci či colníci vedeli overiť, že ide skutočne o tovar, ktorý deklaruje obal. Napríklad v Českej republike je už v legislatíve ukotvené zavedenie týchto 2D kódov od roku 2022. Teda v ČR už majú dnes zo strany štátu podchytené. Na záver si dovoľujem apelovať na slovenských farmárov „Robte múdre rozhodnutia a kupujte prípravku na ochranu rastlín len od overených zdrojov, nákup ilegálnych prípravkov môže ohroziť vás, zdravie vašich zamestnancov, sklamať vašich odberateľov a nenávratne poškodiť naše životné prostredie. □